

aixafar s'aplica en general a objectes que cedeixen blanamet.

«Maten gallines: / quatre se'n mengen, / e una 'n pengem / --- / puyes, en ampolla, / partid' a trossos, / *chafats* los ossos, / fan-ne solsit», JRoig (*Spill*, 8302).⁵ En cançons populars, que daten almenys del S. XVIII: «una taula i un morté, / una payella també, / *xafada*, *xafada*, *xafada*» (sembla S. XVIII i Vallès-Penedès), «maridet / --- / a l'estable el portava, / --- / les mules lo *xafaven*» (de la zona Urgell-Barberà?), Romllo.¹⁰ (MilàF, 510, 308.7). Una de les habilitats més necessàries del fargaire pallarès era «fer *xafar* bé los carbons», *Capbreu de Castellarnau*, a. 1759 (p. 95). I de seguida en escr. Renaix.: «*Xafa* ab un colp de porra - del negre l'elm: / si no fos sa ventura - y'ls durs cabells, / no duria més noves - als infaels», MilàF (*Pros B.*, v. 119).

Encara que a Bna. s'ha generalitzat *aixafar*, era la forma en *x-* la que trobem en els pioners literaris del S. XIX: els sabaters duïen «antes una mala capa / i un *xafadíssim* barret, / ab les mitges molt sorgides / --- / era tot lo nostre adorno», Robrenyo (*L'Alcalde Sabater*, ed. Barcino, 82).

I és la que usava Verdager en el juvenil assaig de l'*Atl.* (1867): «Lo cimeral del arbre per abastar, s'hi atansa, / quan llest descaragola's lleig drac d'ulls flamejants / y en roda la gran 'cua brandant, com una llansa, / tantost ab gorja y urpes li va a copar les mans: / adona-se'n y'l *xafa* del peu feixuc dessota, / y'l monstre deixa caure ses ales y son vol, / sancnós verí espurneja les flors ---», *Atl.* II, 38a, però a la versió i ed. definitiva, potser cedint a la preferència barcelonina, ho canvia en: «--- li copsa abdues mans, / ell, sortejant-lo, *axafa* d'un cop de peu sa testa / ---»; «fins les damnades ànimes llevat allà s'haurien, / escanyant-se y les testes *xafant-se* sota'l peu, / sinó perquè dubtaren de si en lo clot porian / encendre de revenja la guerra, contra Déu», id. IX, 17b; però en la versió definitiva esmena el vers: «ells ab ells esberlant-se lo front d'un cop de peu» i una altra vegada ho deixà amb *x-*: «—¿Què baixa —cria un nin—, de Gibraltà a ramades? / no són los bèns que a péixer venian lo rebrot, / que són bramayres mostres, de crins esterrufades: / mare, mareteta meva!, que 'ns *xafaran* a tots!» v. 9d. Altres testimonis vigatans (del poetastre Collell i de Genís i Aguilar) en *D.Ag.* i *AlcM.*

Fora de la zona barcelonesa i alguna altra, és la variant amb *x-* la que anem trobant pertot; en particular tot al llarg del val. «Brahonats, com dos gossos / --- / en semblant revolcadissa, / *xafen* tota la matisa / del contorn: ab xilladissa / esbarrats se són fugits tots los moixons», GaGirona (*Seidia*, 203). «Un cup és on antes es *çafave* el vi» Antella (1962). De la Font d. l. Figuera m'escrivia J. G. M. (1957): «usen el verb *pizar* aplicat a l'acció de tripar el raïm, no en altres accs.; la idea castellana de 'pisar' en diuen *çafar*, com en val. en general: «un cupet és un aparell de *çafar* el raïm», «el *çafen* i el most ---» La Nucia (1963). Dita proverbial a Callosa: «qui donació en vida faça, / que

li *chafen* el cap en una maça» (Salvà, *Callosa d'En Sarrà* II, 125). «La carabassa vos omplint-la de guixes, ben atacaes, tenín cuidao a no *chafà* el estopi», *Canyissaes* (78; cf. ací III, 786a55).

Però també cat. occid. Preguntant per l'expressió de 'trepitjar' responen a la Vall Ferrera *çafà* (Tor, 1932). «Lo Serrat de la Font de Liert és un serrat *çafat*, que hi ha darrere 'l Socarrat» Adons 1957 (però com que aquestes altures ribagorçanes són de molt pasturatge, volia dir 'molt transitat, afressat com carrerada' o 'aplatat, poc prominent'). I també en el Nord del català oriental (tal com ja hem vist a Osona) (aquell edifici) no us hi podreu aixoplogar perquè és *çafat* 'enderrocant, ensorrat' (1964). Després d'un discurs dolent, en Lerroux, escrivia Pous i Pagès a Coromines «si no es refà demà, quedarà completament *xafat*» (carta de 16-XII-1910).

Xafar la guitarra 'desconcertar, desballestar, aclarar': «Sota --- la Verge de la Gleva ---, inútil y ab la *guitarra xafada*, y escrivint lo llibret de la anada a Egipte», Verdager (a. 1893, *Epist.* VIII, 113); «no dixer-se *xafar la guitarra* per ningú», Moreira (*Folk. Tort.*, 351).

Ben xafat 'reeixit, amb contundent eloqüència': «un manifest del govern *ben xafat*», *D.Ag.*; «ja has sentit quina filípica més *ben xafada* vos ha endressat mossèn Geroni aquest matí», MrnVayreda (*Puny.* I, III, 80 (68)). «CLAPAT: Ara tu --- aveïam com t'expresses. L'HEROE: Els soldats no parlem. *He dicho!* CLAPAT: *Ben xafat!* Ets un trumfo!», Russinyol (*L'Heroe*, 53). I encara que no gaire general el mot en castellà, és sense *a-* la forma d'Aragó: «*chafar*: machucacat en els vocab. arag. de Peralta (1838) i Boraó; «como preparas la lèt» (la llet presa): «bien *çafato* con las mans en uno circo de maderá» Bielsa, 1965. Quant a Mall. almenys tenim *capxafar*.

Es encara *xafar* l'única forma que reconeixen Belv. i Lab. 1840-88. No admesa en lèxics fins a 1868: «aixafar: xafar, aplanar, aplastar; fer trossos alg. c., *machacar*, *ucar*; trepitjar, calsigar; *aixafat*: vell y ple de xacres», *SLitCosta*; Bulbena; Vogel.

I ja hem vist que Verdager només des de l'edició 1878; altrament després el poeta el posa en versos on igualment podríem suposar-li *xafar*: «Tu, que enfonzas ma pàtria, no'm perdas, ay! ab ella: / condol-te d'eixa mare, y endúte-la'n ab tu / --- / deslliura ma puresa o *aixafa* mon cor nu», *Atl.* VI, 29d (així ja en l'original de 1877, però vers diferent en l'esbós de 1867). «Avergonyida, ella s'adossa a un arbre, / per estàtua pendria-la de marbre / qui no veyés ses llàgrimes rajar com una deü; / no ho veu la gent del ball ni se n'adona; / a qui dansa joyós, ¿què se li'n dona / de la margaridoya que *axafa* sota 'l peu?», *Canigó* I, 28f.

³⁵ Sobre l'etimologia de *xafar/aixafar* és inútil capficar-se a cercar tota altra cosa que la ben convincent onomatopeia *ÇAF!*, puix que s'ajusta perfectament al soroll de l'aixafament; també hi ha variant onomatopeica, amb la consonant homòloga P: *SAP-* (*SABATA*, cast. *SAPO*) i els ja al·ludits *KLAP-*, *SKLAP-*. Tenim cer-